

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«Розвиток емоційної чуйності у дітей раннього віку
засобами музики»**

Виконала: студентка 2 курсу
ДО1–М20 групи, спеціальності 012
Дошкільна освіта
Шкільнюк Ірина Юріївна.

Керівник:
Газіна І.О., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент:
Мартинюк Л. В., кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри музичного
мистецтва

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні основи розвитку емоційної чуйності у дітей раннього віку засобами музики.....	9
1.1. Музична діяльність та її місце в системі виховання дітей дошкільного віку.....	9
1.2. Характеристика емоційної сфери особистості. Особливості методики роботи з розвитку емоційної чуйності з дітьми раннього віку.....	13
1.3. Вплив музики на становлення емоційної сфери дітей раннього дошкільного віку.....	20
Висновок до I розділу.....	36
Розділ II. Дослідно-практична робота з розвитку емоційної чуйності у дітей раннього віку засобами музики.....	38
2.1. Діагностика рівня розвитку емоційної чуйності у дітей раннього дошкільного віку.....	38
2.2. Робота з формування емоційної чуйності у дітей раннього дошкільного віку (формувальний експеримент).....	49
2.3. Контрольний етап педагогічного експерименту.....	66
Висновок до II розділу.....	76
Висновки.....	78
Список використаної літератури.....	82

ВСТУП

Актуальність. Емоційний розвиток у ранньому віці виступає одним із пріоритетних напрямів особистісного розвитку дитини. Емоційна сфера дитини протягом перших років її життя зазнає найскладніших трансформацій. Емоції набувають соціально значущих якісних показників, виникають почуття, властиві виключно людям.

Сучасна соціальна ситуація, в якій відбувається формування дитини 1-3 років, на жаль, не завжди наповнює дітей позитивними емоціями та враженнями. Саме тому маленьким дітям так необхідне спілкування, організоване фахівцями, яке зможе структурувати їхній емоційний світ, сформувати умови для різнохарактерних проявів емоцій, самовираження у формі ритмічних рухів, голосових реакцій, звуконаслідувань. Емоційна сфера дитини є фундаментом у розвиток інтелекту маленької людини.

Слід сказати, що різні види мистецтва мають специфічний вплив на людину. Музика ж має можливість впливати на дитину на самих ранніх етапах. Доведено, що навіть під час внутрішньоутробного періоду, який є надзвичайно важливим для подальшого розвитку людини, музика, яку слухає майбутня мати, впливає на самопочуття дитини.

Музика є одним з найбагатших і найдієвіших засобів естетичного виховання, вона володіє великою силою емоційного впливу, виховує почуття людини, формує смаки.

Сучасні наукові дослідження свідчать про те, що розвиток музичних здібностей, формування основ музичної культури – виховання потрібно починати в дошкільному віці. Відсутність повноцінних музичних вражень у дитинстві вкрай складно надолужується згодом. Музика має схожу з мовою інтонаційну природу. Подібно процесу оволодіння мовою, для якої необхідна мовне середовище, щоб полюбити музику, дитина повинна мати досвід сприйняття музичних творів різних епох і стилів, звикнути до її інтонації, співпереживати настрої. Відомий фольклорист Г. М. Науменко писав: «... у

дитини, що потрапляє в соціальну ізоляцію, відбувається затримка розумового розвитку, вона засвоює навички та мову того, хто її виховує, спілкується з нею. І яку звукову інформацію вона вбере в себе в ранньому дитинстві, та й буде основною опорною поетичною і музичною мовою в її майбутньому свідомому мовному і музичному інтонуванні. Стає зрозумілим, чому ті діти, яких заколисували під колискові, виховували на пестушках, розважали примовками і казками, з якими грали, виконуючи потішки, за численними спостереженнями, є найбільш творчими дітьми, з розвиненим музичним мисленням ... » [53, с. 76].

Музичний розвиток здійснює нічим не замінний вплив на загальний розвиток: формується емоційна сфера, удосконалюється мислення, виховується чуйність до краси в мистецтві та житті. «Тільки розвиваючи емоції, інтереси, смаки дитини, можна долучити її до музичної культури, закласти її основи. Дошкільний вік надзвичайно важливий для подальшого оволодіння музичною культурою. Якщо в процесі музичної діяльності буде сформовано музично-естетичну свідомість, це не пройде безслідно для подальшого розвитку людини, її загального духовного становлення» - наголошує Г. Науменко [53, с. 84].

Займаючись музичним вихованням, важливо пам'ятати і про загальний розвиток дітей. Діти дошкільного віку мають невеликий досвід уявлень про почуття людини, що існують в реальному житті. Музика, що передає всю гаму почуттів та їх відтінків може розширити ці уявлення. Крім морального аспекту, музичне виховання має велике значення для формування у дітей естетичних почуттів: долучаючись до культурної музичної спадщини, дитина пізнає еталони краси, набуває цінного культурного досвіду попередніх поколінь. Музика розвиває дитину і розумово. Крім різноманітних відомостей про музику, що мають пізнавальне значення, бесіда про неї включає характеристику емоційно-образного змісту, отже словник дітей збагачується образними словами і виразами, що характеризують почуття, передані в музиці. Уміння представити й відтворити висоту звуків в мелодії так само стимулює

розумові операції: порівняння, аналіз, зіставлення, запам'ятовування, що, своєю чергою, впливає не тільки на музичний, але й на загальний розвиток дитини.

Як вже було сказано, музика розвиває емоційну сферу.

Емоційна чуйність на музику – одна з найважливіших музичних здібностей. Вона пов'язана з розвитком емоційної чуйності й у житті, з вихованням таких якостей особистості, як доброта, вміння співчувати іншій людині.

Розвиток музичних здібностей, одне з головних завдань музичного виховання дітей. Кардинальним для педагогіки є питання про природу музичних здібностей: чи становлять вони собою вроджені властивості людини чи розвиваються в результаті впливу навколишнього середовища, виховання та навчання. Здібності залежать від вроджених задатків, але розвиваються у процесі виховання та навчання. Всі музичні здібності виникають і розвиваються в музичній діяльності дитини. «Не тому річ – пише Б. М. Теплов – що здібності виявляються в діяльності, а в тому, що вони створюються в цій діяльності» [67, с. 154].

Це твердження стало загальноприйнятим у педагогіці і психології.

Власне означені моменти визначили актуальність досліджуваної тематики та вплинули на вибір теми нашого дослідження: «Розвиток емоційної чуйності у дітей раннього віку засобами музики»

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом досліджувана нами проблематика лежить на стику педагогіки, психології та мистецтвознавства. Відтак, сьогодні наявна велика кількість публікацій, в яких автори торкаються різноманітних проблем виховання дітей дошкільного віку, зокрема раннього віку, проблем психології дошкільників та ролі музики в освітньому процесі ЗДО.

Так, проблема творчого сприймання музики дітьми представлена у працях педагогів першої половини минулого століття: Б. В. Асаф'єва, П. П. Блонського, С. Т. Шацького та ін. [7; 10; 75].

Фундаментальними у вирішенні проблеми сутності процесу музичного сприймання є роботи відомих психологів і музикознавців: Б. В. Асаф'єва, О. Г. Костюка, Є. В. Назайкінського та ін. [7; 38; 51]

Активно відбувається осмислення проблеми, присвяченої педагогічним аспектам музичного сприймання в дослідженнях: О. О. Апраксіної, Н. А. Ветлугіної, Н. Л. Гродзенської, Д. Б. Кабалецького, О. Г. Костюка та ін. [4; 5; 14; 15; 22; 35; 39]

Новий методологічний підхід до проблеми музичного сприймання пов'язаний з науковими працями О. Г. Костюка, Є. В. Назайкінського та інших, які ґрунтуються на інтонаційній теорії Б. В. Асаф'єва [39; 52].

Це підтверджено практичними дослідженнями у сфері педагогіки, психології, музикознавства, теорії та практики музичного виховання, проведеними Б. В. Асаф'євим, Н. А. Ветлугіною, Б. М. Тепловим та ін. Усі вчені підтверджують, що формування емоційної чуйності на музику слід проводити з урахуванням стимулювання музичної діяльності дітей [7; 14; 15; 66; 67].

Питаннями про розвиток емоцій в дитячому віці та їхній вплив на життєдіяльність піднімали в своїх студіях багато вчених: О. Запорожець, О. Кононко, А. Кошелева, Я. Неверович та ін. [29; 30; 37; 38; 40; 41], що мотивується важливістю емоційної сфери. Адже емоції тісно пов'язані з іншими функціями психіки та здійснюють величезний вплив на становлення дитини як особистості.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають положення праць вітчизняних та зарубіжних учених про особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку, студії з методики та 4 народознавства і

фольклористики, з-поміж яких студії А. Богуш, К. Ізарда, О. Запорожця, О. Кононко, Я. Неверович, Н. Трафаїли та ін. [9; 29; 30; 33; 68; 69; 70].

Водночас, слід звернути увагу на недостатню вивченість питання розвитку емоційної чуйності у дітей раннього віку засобами музики, недостатню систематизацію наявних даних із проблеми дослідження.

Об'єкт дослідження: розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: музика як засіб розвитку емоційної чуйності дітей раннього віку.

Мета дослідження: з'ясувати та проаналізувати можливості та ефективність розвитку емоційної чуйності у дітей раннього віку у процесі музичної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Розглянути теоретичні засади музично-мистецької діяльності.
2. Дати характеристику емоційної сфери особистості.
3. Визначити особливості методики роботи з дітьми раннього віку з використанням засобів музичного мистецтва щодо розвитку емоційної чуйності.
4. Провести діагностику емоційної чуйності у дітей раннього віку.
5. Організувати роботу з розвитку емоційної чуйності в дітей віком раннього дошкільного віку засобами музики.
6. Проаналізувати результати педагогічного експерименту на предмет ефективності запропонованої методики розвитку емоційної чуйності дітей раннього віку засобами музичного мистецтва.

Методи дослідження: теоретичні: порівняння, систематизація та узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження – з метою визначення її теоретичних основ і стану розробленості; теоретичне моделювання – з метою визначення критеріїв та показників оцінювання досліджуваного феномену; класифікація – для угруповання методичних основ формування досліджуваного феномену; емпіричні: констатувальний експеримент – для експериментального дослідження стану сформованості досліджуваного

феномену; методи математичної статистики – для обчислення здобутих даних експериментальної роботи.

Педагогічний експеримент проводився на базі закладу дошкільної освіти №1 Управління освіти та спорту Козятинської міської ради. Дослідженням були охоплені діти раннього віку в кількості 10 осіб: 5 хлопчиків та 5 дівчаток,

Теоретичне значення дипломної роботи полягає в тому, що нами була проведена систематизація та узагальнено теоретичний матеріал з теми дослідження, поглиблено знання про роль музики в розвитку емоційної чуйності дітей раннього дошкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення роботи та визначенні методичні основи розвитку музичного сприймання в умовах сучасного закладу дошкільної освіти можуть бути застосовані керівництвом, методистами та вихователями у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку, студентами педагогічних ЗВО спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна магістерська робота містить 2 розділи, 6 підрозділів, 9 таблиць, 1 діаграму. Загальний обсяг роботи складає 88 сторінок (81 сторінка основного тексту). Список використаної літератури нараховує 77 позицій.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми музичної діяльності показав, що музична діяльність – це різні способи, засоби пізнання музичного мистецтва (а через нього і навколишнього життя, і самого себе), за допомогою яких здійснюється музичний та загальний розвиток.

До видів музичної діяльності належать музичне інформування (сприйняття музики, музично-освітня діяльність), музично-практична участь (спів, музично-ритмічна діяльність, гра на дитячих музичних інструментах) та музична творчість (вигадування та виконання музики, створення наукових праць з музичного мистецтва).

Усі види музичної діяльності є засобами музичного виховання. Музична діяльність впливає на всі сфери життя. Величезне значення має і для емоційного розвитку особистості.

Емоційна чуйність є зовнішнім проявом внутрішнього світу людини, дозволяє визначити його ставлення до того, що відбувається. Емоційна чуйність на музику – це здатність конгруентного сприйняття емоцій, закладених у музиці, яка формується та виховується у процесі розвитку музичних здібностей (музично-слухові уявлення, музичний слух, музична пам'ять). Показниками емоційної чуйності на музику є наявність уваги, інтересу, потягу до діяльності.

Діти раннього віку здатні дуже активно відгукуватися на музику, вслухатися в інтонації, настрої пісень, активно переживаючи і відтворюючи інтонації. У ранньому віці розвиток емоційної чуйності відбувається у становленні основних видів музичної діяльності, які виникають у тісному взаємозв'язку. На початку їх важко розмежувати між собою. Комплексність, злитість різних видів музичної діяльності є визначальним принципом у музичному вихованні дітей раннього віку. Слухання музики може супроводжуватись рухами, рухами – вокалізацією, грою на дитячих музичних інструментах. Провідною є музично-ігрова діяльність дітей.

У дослідно-практичній частині була поставлена мета – розвивати емоційну чуйність у дітей раннього віку засобами музики. Для досягнення поставленої мети ми використовували такі методи: спостереження дітей у процесі діяльності; анкетування; діагностичні методики. Для діагностики були використані завдання на вивчення емоційної чуйності та стійкості інтересу дітей раннього віку до сприйняття музики за методикою А. Г. Гогоберідзе та В. А. Деркунської.

Об'єкт дослідження: діти раннього віку в кількості 10 осіб: 5 хлопчиків та 5 дівчаток, заклад дошкільної освіти №1 Управління освіти та спорту Козятинської міської ради.

Перший напрямок діагностики було спрямовано виявлення особливостей інтересу дітей раннього віку до звучання музики. Високий рівень інтересу до музичних творів показали 2 дитини, середній рівень виявлено у 6 дітей, низький – у 2 дітей.

Другий напрямок діагностики було спрямовано вивчення особливостей емоційної чуйності дітей раннього віку на музику контрастного характеру. Виявлявся рівень емоційної реакції та адекватність сприйняття дітьми музики контрастного характеру (колискової та танцювальної). Високий рівень емоційної реакції на музику показали 2 дитини, середній рівень виявлено в 5 дітей, низький рівень – в 3 дітей. Високий рівень адекватності реакції на музику показали 3 дитини, 3 дитини продемонстрували середній рівень та 4 – низький рівень.

Узагальнивши результати діагностики, ми отримали такі показники: високий рівень емоційної чуйності виявлено у 2 дітей, середній рівень – у 6 дітей, низький рівень – у 2 дітей.

Виходячи з результатів діагностики, спираючись на педагогічну технологію А. Г. Гогоберідзе та В. А. Деркунської, ми розробили план роботи з розвитку емоційної чуйності дітей цієї групи, що включає три етапи.

На першому етапі робота велася у напрямі збагачення музично-слухового досвіду дітей у процесі індивідуальної взаємодії. Було підібрано

музичні твори з яскравою мелодією, тембровим забарвленням, що відповідає тому чи іншому музичному образу або характеру героя. Перший етап складався з двох занять: Прослуховування з дітьми твору «В гостях ведмедика та зайчика» та Знайомство з кішечкою. Кожне заняття обов'язково повторювалося двічі.

На другому етапі ми включали дітей до активного процесу сприйняття музики на основі синтезування музичної та ігрової діяльності. Музична та ігрова діяльність дітей розгорталася на тлі творів усної народної творчості, що дозволяло дітям повніше передати образ, збагачуючи його уявлення. Другий етап складався з двох занять: «Подорож до курочки та півника» та «Ігри з Ведмедиком клишоногим». Кожне заняття обов'язково повторювалося двічі.

На третьому етапі активізували самостійні прояви дітей у процесі сприйняття музики з організацією спільної роботи з батьками у дозвільному заході. Було проведено музичне свято для дітей та їхніх батьків «Веселий теремок». Результатом цього етапу стало включення батьків у процес формування емоційної чуйності дітей. Діти у присутності батьків і з їхньою допомогою активніше виявляли інтерес у виконанні музично-ритмічних рухів.

Метою контрольного етапу педагогічного експерименту було власне з'ясування ефективності запропонованої методики розвитку емоційної чуйності у дітей раннього дошкільного віку засобами музики шляхом порівняння даних діагностик, які проводилися перед початком застосування експериментальної методики та після її завершення.

Для контрольної діагностики рівня розвитку емоційної чуйності в дітей раннього дошкільного віку нами були використані ті ж завдання на вивчення емоційної чуйності та стійкості інтересу дітей раннього віку до сприйняття музики, які ми використовували і на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

Таким чином, в результаті діагностики музичного сприйняття та виявлення рівня емоційної чуйності у дітей раннього віку ми отримали такі

показники: високий рівень емоційної чуйності виявлено у 5 дітей, середній рівень – у 5 дітей, низький рівень – відсутній.

Після проведення цілеспрямованих занять з використанням засобів музики відбулися відчутні позитивні зміни рівня емоційної чуйності. У порівнянні з діагностичним зрізом в ході констатувального етапу експерименту, як показав контрольний експеримент, зріс відсоток дітей з високим рівнем розвитку емоційної чуйності (з 20% до 50%). Відсоток дітей з середнім рівнем розвитку емоційної чуйності змінився з 60% до 50%. Зате кількість дітей з низьким рівнем емоційної чуйності знизилася з 20% до 0%. Також відбулося зростання відсотку дітей, які демонстрували рівень вище середнього (з 10 % до 40 %). Відповідно, зменшився відсоток дітей з середніми рівнем розвитку творчих зібностей (з 70 % до 0 %) та низьким рівнем (з 20 % до 0 %).

Загалом, одержані результати свідчать, що методика формування емоційної чуйності дітей раннього віку, яка здійснювалася в ході формувального етапу педагогічного експерименту, є ефективною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абдуллин Э. Б., Николаева Е. В. Теория музыкального образования. Москва : Академия, 2014. 336 с.
2. Актуальні питання мистецької педагогіки. Київ : НПУ, 2000. 181 с.
3. Анисимов В. П. Диагностика музыкальных способностей детей. Москва : Владос, 2014. 290 с.
4. Апраксина О. А. Из истории музыкального воспитания : Хрестоматия. Москва : Просвещение, 1990. 206 с.
5. Апраксина О. А. Методика музыкального воспитания : Уч. пособие. Москва, 1984. 111 с.
6. Арсеновская О. Н. Музыкальные занятия: 1 младшая группа. Волгоград, 2012. 187 с.
7. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном образовании и образовании. Ленинград: Образование, 1973. 151 с.
8. Бабаджан Т. С. Музыкальное воспитание детей раннего возраста. Москва: Просвещение, 2007. 267 с.
9. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол.: А. М. Богуш, Г. В. Беленька та ін. Дошкільне виховання. 2012. № 7.
10. Блонский П. П. Психологические очерки. Москва : Новая Москва, 1927. 171 с.
11. Борисова О., Мозоль Т. Розвиток емоційної чуйності у дошкільників засобами музики // Гуманітарний вісник. Педагогіка. №31. С. 41-47.
12. Борисова О. О. Психологічний, терапевтичний та фізіологічний вплив музики на людину: Навчально-методичний посібник. Київ : Видавництво «К С В», 2010. 84 с.
13. Бутенко Э. В. Музыкальные игры и развлечения : 2–3 года. Москва : Просвещение, 2011. 155 с.
14. Ветлугина Н. А. Методика музыкального воспитания в детском саду. Москва : Просвещение, 1989. 270 с.

15. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. Київ : Музична Україна, 1997. 94 с.
16. Воспитание детей раннего возраста / Е. О. Смирнова, Н. Н. Авдеева, Л. Н. Галигузова и др. Москва : Просвещение, 2006. 376 с.
17. Воспитание, образование и развитие детей 2-3 лет в детском саду: метод. руководство для воспитателей / Т. Н. Доронова, Е. В. Соловьева, С. Г. Якобсон и др. Москва : Просвещение, 2015. 412 с.
18. Выготский Л. С. Психология искусства / Под ред. М. Ярошевского. Москва : Педагогика, 1987. 344 с.
19. Гаспарова Е. Эмоции ребенка раннего возраста в игре // Дошкольное воспитание. 2011. №10. С. 14-18.
20. Гогоберидзе А. Г., Деркунская В. А. Детство с музыкой. Современные педагогические технологии музыкального воспитания и развития детей раннего и дошкольного возраста. Москва : Детство–Пресс, 2010. 656 с.
21. Гогоберидзе А. Г., Деркунская В. А. Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста. Москва : Академия, 2005. 320 с.
22. Гродзенская Н. Л. Слушание музыки в начальной школе (I-IV классы), Москва, 1962. 120 с.
23. Груздова И. В. Развитие эмоциональной отзывчивости на музыку в условия музыкально-игровой деятельности // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2011. №7. С. 18-19.
24. Давидова Н. Основы музичного виховання // Дошкільне виховання. 2011. №10. С. 15-19.
25. Данилина Т. А., Зедгенидзе В. Я., Степина Н. М. В мире детских эмоций: пособие для практических работников ДОУ. Москва : Айрис–пресс, 2014. 160 с.
26. Денисова З. В. Механизмы эмоционального поведения ребенка. Москва : Наука, 1978. 144 с.
27. Довгая Н., Перельгисеа О. Об особенностях развития эмоциональной сферы дошкольника // Ребёнок в детском саду. 2015. №5. С. 23-27.

28. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
29. Запорожец А. В. Воспитание эмоций и чувств у дошкольника. Эмоциональное развитие дошкольника. Москва, 1985. 297 с.
30. Запорожец А. В., Неверович Я. З. К вопросу о генезисе, функции и структуре Эмоциональных процессов у ребенка // Вопросы психологии. 1974. №6. С. 59-73.
31. Зацепина М. Б. Музыкальное воспитание в детском саду. Москва : Просвещение, 2008. 365 с.
32. Зеньковський В. В. Психологія дитинства. Москва : Академія, 1996. 376 с.
33. Изард К. Психология эмоций. Санкт-Петербург, 2000. 642 с.
34. Изотова Е. И., Никифорова Е. И. Эмоциональная сфера ребенка. Теория и практика. Москва : Академия, 2014. 312 с.
35. Кабалевский Д. Воспитание разума и сердца. Москва : Просвещение, 1984. 240 с.
36. Колосова Е. Развитие эмоций у детей раннего возраста в действиях с предметами // Дошкольное воспитание. 1981. № 7. С.65-67.
37. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). Київ : Освіта, 1998. 225 с.
38. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості. Київ, 1998. 255 с.
39. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ, 1965. 122 с.
40. Кошелева А. Д., Перегуда В. И., Шаграев О. А. Эмоциональное развитие дошкольников. Москва : Академия, 2013. 378 с.
41. Кошелева А. Д. Эмоциональное развитие дошколят : учебное пособие для студентов. Москва : Академия, 2003. 176 с.
42. Кузьміна К. Зустрічаємо музикою весни // Дошкільне виховання. 2014. №7. С. 53-55.
43. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 1974. С. 257-279.

44. Максименко С. Д. Емоційний розвиток дитини. Київ : Мікрос СВВ. 2003. 220 с.
45. Марценюк М. О., Кабаштура Ю. В. Психологічні особливості розвитку емоційної сфери дитини-дошкільника. URL : <https://msu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/11.pdf>
46. Медведєв О. Розвиток емоційної сфери особистості дитини як психолого-педагогічна проблема // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2013. № 44. С. 173-179.
47. Мельничук І. В. Особливості емоційного розвитку дітей різного віку та статі // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Зб. наук. пр. 2002. №11-12. С.149-154.
48. Метлов Н. А. Музыка – детям: вопросы музыкально-эстетического воспитания. Москва, 2015. 340 с.
49. Методика музыкального воспитания в детском саду / под ред. Н. А. Ветлугиной. Москва : Просвещение, 2009. 368 с.
50. Методологическая культура педагога-музыканта / под ред. Э. Б. Абдуллина. Москва : Академия, 2012. 272 с.
51. Музыкальное воспитание дошкольников / О. П. Радынова, А. И. Катинене, М. Л. Палавандишвили и др. Москва : Академия, 2012. 387 с.
52. Назайкинский Е. В. Звуковой мир музыки. Москва : Музыка, 1988. 254 с.
53. Науменко Г. М. Детский музыкальный фольклор в саду и школе. Москва : Современная музыка, 2015. 340 с.
54. Немыкина И. Н. Основы музыкальной педагогики. Екатеринбург, 2013. 320 с.
55. Павелків Р. В. Дитяча психологія: навч. посібник. Київ : Академвидав, 2008. 432 с.
56. Пиличяускас А. А. Познание музыки как педагогическая проблема // Музыка в школе. 2014. №1. С. 6-12.
57. Приходько Ю. О. Розвиток відчуттів і сприймань у дітей дошкільного віку. Навч. посібник. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. 64 с.

58. Проворова Є. М. Розвиток емоційної сфери дошкільників в процесі музичної діяльності // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2012 рік, 9-10 лютого 2013 року / укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Ємельянова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 65-67.
59. Психология музыкальной деятельности: Теория и практика / под ред. Г. М. Цыпина. Москва : Академия, 2013. 368 с.
60. Радынова О. П. Дошкольный возраст: как формировать основы музыкальной культуры // Музыкальный руководитель. 2015. №1. С. 4–7.
61. Радынова О. П., Комиссарова Л. Н. Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста. Дубна : Феникс+, 2011. 352 с.
62. Рояк А. Эмоциональное благополучие ребенка в группе детского сада // Дошкольное воспитание. 1977. №2. С. 12-19.
63. Гарнавська Н. П. Емоційно-розвивальний простір дошкільника в дошкільному навчальному закладі та родині // Личность в едином образовательном пространстве: Сборник научных статей I Международного образовательного форума (г. Запорожье, 5 -7 мая 2010 года). Часть 2 Конференции «Детство в современном мире: первые 7 лет и вся жизнь», «Информационно-коммуникативное пространство как новая среда личности». Запоріжжя : Вид-во «ЛПКС», 2010. С. 201-206.
64. Тельчарова, Р. А. Уроки музыкальной культуры: из опыта работы. Москва : Просвещение, 2011. 158 с.
65. Теория и методика музыкального образования детей: научно-методическое пособие / Л. В. Школяр, М. С. Красильникова, Е. Д. Критская и др. Москва : Флинта: Наука, 2009. 336 с.
66. Теплов Б. М. Психология индивидуальных различий / Избр. труды в 2 т. Москва : Наука, 1985. 256 с.
67. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. Москва : Наука, 2003. 379 с.

68. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Педагогічні науки. 2014. Вип. 1.45. С. 155-158.
69. Трофаїла Н. Д. Розвиток когнітивної сфери та емоцій у дітей дошкільного віку // Психолого-педагогічний пошук : зб. наук. пр. студентів факультету дошкільної освіти. Вип. 3. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2016. С. 288-292.
70. Трофаїла Н. Д. Емоційна сфера дитини та її розвиток у науковій літературі // Вісник наукової лабораторії «Дошкільна освіта: історія, перспективи розвитку в ХХІ столітті» / [гол. ред. проф. І. П. Рогальська-Яблонська]. Умань : АЛМІ, 2015. Вип. IV. С. 85-88.
71. Тютюнникова Т. Э. Элементарное музицирование с дошкольниками: Программа, хрестоматия музыкального и методического материала. Москва, 2009. 167 с.
72. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. Москва : Изд. центр «Академия», 1997. 336 с.
73. Холопова В. Н. Музыка как вид искусства. Музыкальное произведение как феномен. Москва : Музыка, 2004. 260 с.
74. Шацкий С. Т. Избранные педагогические сочинения. Москва : Учпедгиз, 1958. 432 с.
75. Широкова Г. А. Развитие эмоций и чувств у детей дошкольного возраста. Ростов на Дону : Феникс, 2015. 304 с.
76. Эмоциональное развитие дошкольника : пособие для воспитателей детского сада / Под ред. А. Д. Кошелевой. Москва : Педагогика, 1985. 176 с.
77. Юрчук Е. Н. Эмоциональное развитие дошкольников. Москва : Сфера, 2008. 128 с.